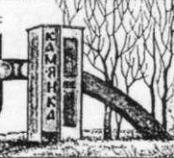

КРАЄЗНАВСТВО

Сторінка № 8, підготовлена районною громадською організацією "Спілка краєзнавців"

• До 160-річчя з часу заснування

Початок зародження цукрозаводу Давидових

В один із осінніх днів 1844 року в маєтку Давидових розпочався перший сезон цукроваріння на Кам'янсько-цукровому заводі.

В поміщицьких господарствах на Україні, особливо в 40-х роках XIX століття, великі ділянки землі були відведені під посіви цукрових буряків. Площа бурякових плантацій досягла тоді на Правобережній Україні 20 тис. десятин, в тому числі в маєтку Давидових — 400 десятин.

Перший цукровий завод в Україні виник у 1822 році в Канівському повіті і належав графу Понятовському.

Але скоро найбільшим цукрозаводчиком в Україні став граф Олександр Бобринський, який побудував декілька заводів у Смілі, Балаклі, Грушківці та інших місцях. При підтримці цю ж Бобринського був побудований завод і в Кам'янці. Належав він в різних частинах Миколи Василючому та Петру Василючому Давидовим та їх матері Олександрі Іванівні. Побудований завод "на добувних столах, стени вмуровані з кирпича, покритий тесом о восьми гидравлических пресах со всіми принадлежностями, приносящий годового доходу за всіма расходами до 11500 рублів серебром."

Як пише дослідник М. А. Шкаліберда, "на заводі все робилося працює 50 чоловік, широко використовувалася сила худоби, особливо волів. Паливом тривалий час залишалися дрова".

За статистичними даними, в період 1865-1866 років під час виробництва на заводі працювали вже 250 чоловіків, 120 жінок, 50 підлітків. За цей період завод переробив 27360 берковців буряків (1 берковець — 160 кг) і одержав 16758 пудів цукру.

З періоду свого заснування завод виробляв білий і жовтий цукор-пісок, кормову патоку. Цукор продавали на внутрішньому ринку, а також експортували.

Для забезпечення ритмічної роботи заводу цукрові бу-

ряки вирощувалися не тільки на землях, які належали панам Давидовим. Їх постачали, за активним договором, селяни Кам'янської економії, орендарі, поміщики ближніх економії. За кожний берковець буряка 12-пудової ваги Кам'янський завод зобов'язувався платити по 1 крб. 70 коп.

В 1911 році була проведена перша реконструкція заводу директором підприємства Марковичем. Були встановлені котли Мінське, нова парова машина, цукровий елеватор, механічні фільтри, ванпани насосою та ін.

При цукровому заводі діяли майстерня, кузня, крупорушка, маслоробня.

На території заводу було два магазини для продажу цукру: один на 60 тисяч пудів, другий на 120 тисяч.

З кінця 1913 року власниками Кам'янського цукрового заводу стали брати Григорій Олександрович і Лев Олександрович Давидови (племінники Миколи і Петра Давидових), останній фактично і управляв заводом.

Саме в цей період при Кам'янському заводі був створений перший в місті духовий оркестр. Посприяли заснуванню колективу М. В. Давидов та Л. О. Давидов. Оркестр складався з 22 чоловік. Майбутні музиканти були набрані з робітників і службовців заводу та їх дітей.

Першим керівником цього оркестру став військовий капелмейстер Верба. Вперше духовий оркестр виступив у 1913 році на території цукрового заводу перед квартирою директора Цейнера, очевидно, напередодні виробничого сезону. І відтоді сезон цукроваріння в Кам'янці розпочинався під звуки духового оркестру, які лунали після мольби і освячення заводу священниками.

В період між 1914-1917 роками при заводі була побудована лікарня для обслуговування робітників і службовців підприємства. Завідував нею земський (він же і заводський) лікар Зам'ятин, що був і домашнім лікарем Давидових. Крім нього, працю-

вали ще кілька фельдшерів.

В 1914 році завод став називатися Кам'янський пісочний цукровий завод. В цьому році його продуктивність по буряках досягла 4100 центнерів за добу, вироблено цукру за весь сезон 62000 центнерів.

В плані Московської страхової спілки від 23 листопада 1917 р. є відомість, що приміщення на території заводу було два. Одне — двоповерхове, кам'яне, вкрите залізом, при ньому два магазини і гараж. Друге приміщення теж кам'яне, одноповерхове, в ньому знаходилися майстерні, кузня, парова. Оціночна вартість заводу на цей період становила 145680 крб.

З січня 1918 року на базі цукрового заводу створюється Товариство цукрового і цукрорафінадного заводів "Кам'янка" на пах.

Виходячи з статуту Товариства, завод "со всіми принадлежностями ему: землею, двома прудами се частью р. Тясмин в количестве общем 51 десятина 898 квадратных саженей, заводскими строениями, жилыми и нежилыми строениями и сооружениями, машинами, снарядами, аппаратами, материалами и прочим имуществом" передавалися власникам у власність Товариства.

В липні 1918 р. створюється Акціонерне товариство Кам'янського цукрового і цукрорафінадного заводу. Головними держателями акцій були брати Давидови. Загальна оціночна вартість заводу — 1 млн. 500 тис. крб.

Але Акціонерне товариство проіснувало недовго. В 1920 р. був створений Кам'янський державний цукровий завод. І це вже наступна сторінка в історії заводу.

Л. ВИСОЦЬКА,
науковий співробітник історичного музею.

На знімку: **М. В. ДАВИДОВ** (в центрі, сидить) серед утрювачів цукрового заводу.

Фоторепродукція **В. МОСТОВОГО.**

(Далі буде).

Політолог Віктор Поліщук тривалий час займається проблемами козацького руху в Україні та поза її межами. Про сучасний стан та перспективи цього руху йдеться в бесіді з кореспондентом Українформу.

— Отже, як відроджувався козацтво в незалежній Україні?

— Воно розпочалося ще за радянських перебудовних часів. А одне з перших самодіяльних об'єднань під назвою "Запорозька Січ" було створено у жовтні 1990 року в Запоріжжі. Згодом з'явилися козацькі товариства "Карпатська Січ" (Львів), "Прикарпатська Січ" (Івано-Франківськ), "Буковинська Січ" (Чернівці), "Волинська Січ" (Луцьк) та ряд інших козацьких осередків.

Масовий козацький рух закономірно привів до виникнення загальноукраїнської організації. Нею стало Українське козацтво, створене у жовтні 1991 року під час роботи Всеукраїнської установчої козацької ради.

Поступово її керівництво обрали В'ячеслава Черновола — відомого діяча національно-демократичного руху, депутата Верховної Ради України.

Роблячи цей екскурс в історію, варто нагадати, що пізніше у розвитку козацького руху в Україні активну роль відіграв гетьман Українського козацтва Володимир Мулява. У жовтні 1998 року гетьманом Українського козацтва було обрано народного депутата Івана Біласа.

— І скільки ж сьогодні існує в Україні козацьких організацій?

— Нині офіційно зареєстровано 12 всеукраїнських громадських організацій козацтва. Це, зокрема, Спілка козацьких організацій України, Міжнародна об-

оронно-патріотична організація "Козацтво України", Всеукраїнська громадська організація "Всеукраїнська федерація козацького двобоя", Всеукраїнська громадська організація "Козацька військова Україна", Всеукраїнська громадська організація "Українське Реєстрове Козацтво", Міжнародна громадська організація "Козацтво Запорозьке", Всеукраїнська громадська організація "Міжнародний союз козацтва", Всеукраїнська громадська організація "Козацька територіальна оборона", Спілка козаків України "Вісько Запорозьке" та Міжнародна оборонно-спортивна громадська організація "Українське Козацтво".

— Мабуть, не всі ці організації діють ефективно...

— На основі аналізу ситуації, що склалася в козацькому середовищі, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день найбільш впливовими в Україні є дві козацькі організації.

Це Міжнародна громадська організація "Козацтво Запорозьке" (МГО КЗ), яку очолює Верховний отаман Дмитро Сагайдак і "Українське Реєстрове Козацтво" (УРК), яке очолює професор Анатолій Шевченко - відомий вчений у галузі філософії та кібернетики, голова Київського науково-навчального об'єднання "Інтелект", ректор Донецького державного інституту штучного інтелекту. Водночас хочу зазначити, що, як свідчать публікації у деяких засобах масової інформації, Міжнародна громадська організація "Козацтво Запорозьке" нині переважно складається з

ційними даними Міністерства юстиції України, вона має реєстрацію в 340 районах, містах і областях України, а кількісний склад її налічує 15 тисяч членів. Цікаво, що лідером цієї партії є гетьман УРК Анатолій Шевченко.

— А яка доля Українського козацтва, яке започаткувало козацький рух в Україні?

— На жаль, починаючи з 2000 року, після змін керівництва, Українське козацтво поступово почало втрачати позиції через непослідовні та конструктивні дії своєї Генеральної канцелярії. Сьогодні ця організація залишилася, в основно-

• Актуальне інтерв'ю

Гей ви, козаченьки!

вищого офіцерського складу, серед яких тільки генерал нараховується близько тисячі. Більшість з них отримали ці звання як подарунок на день народження або на свята. Якщо додати, що генерали й інші офіцери "Козацтва Запорозького" не мають опори у вигляді реальних козацьких осередків на місцях, то перспективи його не вельми райдужні.

Що ж до Українського реєстрового козацтва (УРК), то воно сьогодні є досить вагомим суспільною силою. До його складу входять, зокрема, підприємці, студентська молодь, викладачі вузів, науковці. Як стверджує керівництво УРК, їх реєстр налічує не більше 30 тисяч козаків, але на основі нашого моніторингу ЗМІ, дійсна чисельність цього козацтва набагато більша й складає 90-100 тисяч козаків. Найбільшою структурною одиницею УРК є козацтво Донеччини — 10-12 тисяч козаків. Східноукраїнський округ (Харківська, Полтавська, Сумська області) налічує — 8-9 тисяч козаків, Західний козацький округ (Закарпатська, Тернопільська, Львівська області) — 5-7 тисяч козаків, АР Крим і м. Севастополь — близько 6 тисяч реєстрових козаків.

Організація має свій друкований орган — всеукраїнську газету "Україна козацька", яка виходить 20-тисячним тиражем двічі на місяць. У багатьох матеріалах видання зазначається, що УРК підтримує Президента України, неухильно дотримується Конституції, є структурною державницького спрямування. Присутня УРК і в Інтернеті своїм веб-сайтом. У ньому розміщено історичну довідку про УРК, його Статут, документи, які регламентують його функціонування козацької організації, матеріали про її поточну діяльність, зв'язки з козаками Канади, США, Австралії, Великобританії, Франції, плідні контакти з Ватиканом і особисто з Папою Римським Іоаном Павлом Другим. Цей ресурс досить потужний: з часу започаткування у березні поточного року його відвідало понад 10000 користувачів всесвітньої мережі.

Варто підкреслити, що чимало козаків УРК є також членами Всеукраїнської партії духовності і патріотизму (ВДПД). Згідно з офі-

ційними даними Міністерства юстиції України, вона має реєстрацію в 340 районах, містах і областях України, а кількісний склад її налічує 15 тисяч членів. Цікаво, що лідером цієї партії є гетьман УРК Анатолій Шевченко.

Занепад цієї організації також пов'язаний і з тим, як писався у ЗМІ, що керівництво УК скомпрометувало себе перед козаками під час виборів до Верховної Ради України у 2002 році. Спочатку УК мало чітку позицію: керівництво підтримувало політичний блок "Наша Україна", це рішення схвалили й представники козаків на Великій Раді. Потім, без погодження з козаками, керівництво УК прийняло рішення увійти до "Демократичного союзу". Коли стало зрозуміло, що через "Демократичний союз" керівництво УК не зможе увійти до Верховної Ради, воно змінило рішення й намагалось використати козацтво у мажоритарному окрузі в Черкасах, оскільки на той час там була одна з впливових обласних козацьких організацій.

Однак за гетьмана УК Івана Біласа, який балотувався у цьому окрузі, проголосувало тоді тільки 0,01 відсотки виборців і не був обраний депутатом Верховної Ради. Сьогодні ця козацька організація нараховує у своїх лавах, вважають експерти, не більше 5 тисяч козаків по всій Україні.

До речі, інша, колишній потужна всеукраїнська козацька організація "Козацтво України", яку очолює гетьман Анатолій Попович, нині об'єднує навколо себе 5 тисяч козаків, в основному спортсменів. Але ця організація діє переважно у м. Києві й в інших регіонах України представлена тільки кількома сотнями козаків.

Говорячи про перспективи козацького руху в Україні, хотів би зазначити, що йому для подальшого розвитку і зміцнення дуже важливо, просто необхідно, подолати нинішню роздробленість, об'єднатися в одну потужну патріотичну силу задля зміцнення і розбудови нашої держави.

Віс Бєдлу
Анатолій МИХАЙЛОВ,
(Українформу).